

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Халайцан А.П.

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

Анотація. *Мета:* показати домінуючий вплив навчально-виховного процесу на формування основ культури здоров'я студентів. *Матеріал:* опрацьовано більше 40 літературних джерел, проведено опитування, анкетування та спостереження за умовами проживання студентів. *Результати:* названо основні причини згідно яких формування культури здоров'я студентів слід вважати першочергово педагогічною проблемою. Визначено передумови та умови формування основ культури здоров'я молоді, а саме: соціальні, педагогічні, медичні, екологічні, економічні, географічні, індивідуальні. Прослідковано послідовність та етапність педагогічного процесу формування культури здоров'я студентів в процесі багаторічного навчання у вищому навчальному закладі. *Висновки:* доведено пріоритетність педагогічного впливу на формування основ культури здоров'я студентів в процесі індивідуального розвитку та становлення особистості на протязі навчання у вищому навчальному закладі. Визначена послідовність та структура вирішення педагогічної проблеми формування основ культури здоров'я студентської молоді.

Ключеві слова: культура здоров'я, студент, умови, педагогічний вплив.

Аннотация. Халайцан А.П. **Формирование основ культуры здоровья как педагогическая проблема.** *Цель:* показать доминирующее влияние учебно - воспитательного процесса на формирование основ культуры здоровья студентов. *Материал:* обработано более 40 литературных источников, проведен опрос, анкетирование и наблюдение за условиями проживания студентов. *Результаты:* названы основные причины, по которым формирование культуры здоровья студентов следует считать первоочередной педагогической проблемой. Определены предпосылки и условия формирования основ культуры здоровья молодежи, а именно: социальные, педагогические, медицинские, экологические, экономические, географические, индивидуальные. Прослежены последовательность и этапность педагогического процесса формирования культуры здоровья студентов в процессе многолетнего обучения в высшем учебном заведении. *Выводы:* доказана приоритетность педагогического воздействия на формирование основ культуры здоровья студентов в процессе индивидуального развития и становления личности на протяжении обучения в высшем учебном заведении. Определена последовательность и структура решения педагогической проблемы формирования основ культуры здоровья студенческой молодежи.

Ключевые слова: культура здоровья, студент, условия, педагогическое воздействие.

Annotation. Khalajtsan A.P. **Laying the foundations of a culture of health as a pedagogical problem.** *Purpose:* to show the dominant influence of educational - educational process lay the groundwork for a culture of health students. *Material:* processed more than 40 references, conducted a survey, questionnaires and observation of the living conditions of students. *Results:* named main reasons for creating a culture of health of students should be considered as primary pedagogical problem. The preconditions and conditions of the foundations of the culture of youth health, namely: social, educational, health, environmental, economic, geographic, individual. Traced the sequence and phasing of the pedagogical process of building a culture of health of students in the course of many years of teaching in higher education. *Conclusions:* proven pedagogical influence priority basis forming a culture of health of students in the individual development and identity formation for learning in higher education. The sequence and structure of the solution of pedagogical problems of forming the foundations of a culture of health students.

Keywords: health culture, student, conditions, pedagogical impact.

Вступ.

Формування культури здоров'я, як процес, є предметом дослідження у різних науках: лікувальній медицині, теорії та методиці фізичної культури, фізіології, психології, педагогіці та ін.. На даний час залишаються відкритими питання: хто саме повинен здійснювати вирішення проблеми формування культури здоров'я і відповідно хто має нести відповідальність перед суспільством за кінцевий результат даного процесу.

Переважає більшість опитуваних студентів вважають забезпечення здоров'я першочергово справою медичних установ. Проте у половині своїх проблем зі здоров'ям, як засвідчує ряд авторів, людина може звинувачувати тільки себе і свій спосіб життя (фактор впливу на здоровий спосіб життя 50%) [1; 2; 3; 4; 5; 6]. Система охорони здоров'я не в змозі самотужки забезпечити належний рівень здоров'я населення країни. Медицина лікує хвороби які переважно знаходяться вже в прогресуючому стані [7]. Лікування не принесе користі, якщо у людини немає культури здоров'я [8]. На даний момент наукові матеріали підтверджують інформацію про негативні тенденції в стані здоров'я студентської молоді пов'язані з особливостями системи освіти. Яка не сприяє формуванню культури здоров'я оскільки пригнічує її основні потреби, зокрема потребу в русі. Тому система освіти несе частину відповідальності за ситуацію що склалась зі здоров'ям молоді [9; 10]. При цьому важливим завданням навчальної діяльності з фізичної культури є не лише формування вмінь та навичок, а й вивчення технологій формування культури здоров'я з подальшим використанням їх в майбутньому. Виходячи з об'єктивних умов вузу потрібно створити умови, підібравши відповідні форми організації, що забезпечать можливість формування фізичної культури і її саморозвитку у кожного студента [9; 10; 11]. Тому існує потреба створення у вузівській системі фізичної культури технології, яка б сприяла становленню потреби в розвитку культури здоров'я, що виникає внаслідок вирішення протиріччя між бажаним та дійсним станом здоров'я особистості та спонукає студента до вдосконалення у валеологічному аспекті.

Функція навчального закладу полягає у створенні розвивального простору для колективу в цілому і кожної особистості зокрема, в якому проходить безперервний розвиток потреби у здоровому способі життя [9].

Підсумовуючи вище сказане ми маємо зазначити, що формування фізичної культури студентів є пріоритетно-педагогічною проблемою, але не є виключно педагогічною. Педагогіка за допомогою засобів педагогічного впливу формує якісні зміни індивідуальної фізичної культури особистості на базі інформації наданої іншими науками, а саме: медицина (гігієна, лікувальна та відновлювальна фізична культура, ...), фізіологія, психологія, теорія і методика фізичної культури, біохімія, біомеханіка, філософія, релігієзнавство, та ін..

Подібні висновки знаходимо і у Загальнодержавній цільовій соціальній програмі розвитку фізичної культури та спорту на 2012-2016 роки, де зазначається серед пріоритетних завдань розвитку культури здоров'я молоді на протязі навчального процесу, а відтак розглядаючи формування фізичної культури студентів саме як педагогічної проблеми [Україна. Верховна рада. Кабінет міністрів. Про схвалення концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012 – 2016 роки [Електронний ресурс]: розпорядження від 31 серпня 2011 р. № 828-р Київ. –<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/828-2011-%D1%80>]. В зв'язку з цим пріоритетним завданням модернізації освіти є збереження та зміцнення здоров'я, формування цінностей здоров'я та здорового способу життя. В новій стратегії розвитку та збереження здоров'я відбувається поступове зміщення акценту від лікувальної медицини до профілактики, котра включає в себе активне виховання людини в гігієнічному режимі, педагогічну профілактику навіть незначних відхилень у нервово-психічному та соматичному здоров'ї. [12].

Мета, завдання роботи, матеріал і методи.

Мета роботи довести домінантність педагогічного впливу на формування культури здоров'я особистості студента.

Завдання.

1. Визначити основні фактори середовища які впливають на процес формування культури здоров'я особистості.
2. Проаналізувати умови при яких можливий позитивний результат педагогічного впливу на процес формування культури здоров'я особистості студента.
3. Визначити оптимальну послідовність педагогічного впливу на особистість студента з метою формування основ культури здоров'я.

Методика дослідження.

На основі опрацювання літературних джерел та проведеного аналізу отриманої інформації були сформовані узагальнюючі попередній науковий досвід визначення основних понять фізичної культури.

Результати досліджень.

В результаті опрацювання наукової літератури ми виділили три основні причини згідно яких процес формування культури здоров'я студентів можна вважати першочергово педагогічною проблемою. Першою причиною є той факт що здоров'я насамперед залежить не від зовнішнього втручання а від способу життя індивіда. Як ми згадували раніше, здоров'я залежить на 8-10% від медицини і на 50-52% від способу життя [12] Спосіб життя формується в процесі життєдіяльності індивіда. Створювати позитивний вплив на формування способу життя можна завдяки педагогічному впливу на особистість. Оскільки встановлена залежність здоров'я людини від її способу життя виникає необхідність у створенні педагогічної теорії спрямованої на збереження та зміцнення здоров'я, методами та засобами педагогіки [12].

Другою причиною чому формування культури здоров'я студентів є першочергово педагогічною проблемою є той факт, що система освіти несе відповідальність за якість підготовки фахівця. При цьому, як свідчать результати опитування студентів, основна причина невиконання ними необхідної добової потреби в рухах – надмірне завантаження навчальною роботою. Причини даного явища різні. Це може бути нерациональний розподіл навантаження на студента викладачами, або нерациональне використання студентами вільного від обов'язкових занять часу. Проте, незалежно від причин, результатом є факт масового порушення рухового режиму студентами на протязі навчання у вузі. Що негативно відображається на здоров'ї студента, який являється майбутнім фахівцем. Фахівець з низьким рівнем здоров'я є менш конкурентно-спроможний на ринку праці.

Третьою причиною чому формування культури здоров'я студентів є педагогічною проблемою є факт впливу вузу на тривалість і відповідно якість життя випускників вузу та їхніх дітей [13]. Тому ряд авторів пропонують формування здорового способу життя закласти в зміст освіти людини, що відповідно сприятиме зросту рівня культури здоров'я серед співвітчизників [14; 9; 10; 6; 15].

Культура здоров'я, як зазначалось раніше [16], включає в себе чотири складові. Психічне здоров'я – характеризується почуттям емоційної комфортності і залежить від вміння студента контролювати свій емоційний стан, що в свою чергу залежить від рівня його вихованості. В процесі навчання студент часто потрапляє у ситуації коли має сам вирішувати складні завдання які вимагають як інтелектуальних так і вольових зусиль в процесі цієї діяльності відбувається психологічний розвиток студента. А взаємно-ввічливе спілкування з викладачами сприяє розвитку рівня вихованості студентів. Соціальне здоров'я – залежить від комунікативних здібностей студента які він може розвивати у сприятливому для даного процесу середовищі. Соціальне здоров'я тісно переплітається з психологічним, часто в науковій літературі їх ототожнюють. Студент частково сам являється творцем того мікросоціуму в якому перебуває, впливаючи на відносини у середині

групи чи курсу де навчається. При цьому рівень його соціального здоров'я напряду пов'язаний з його соціальним статусом. Духовне здоров'я – дозволяє особистості творчо розвиватись та самовдосконалюватись як гармонійній особистості. Студент пізнає ціну вчинків, обирає для себе вектор дій для досягнення цілі і тим самим визначає напрям особистого подальшого розвитку. Якими соціальними принципами, моральними чи аморальними, буде керуватись студент у своїх діях залежить і від педагогічного процесу. Фізичне здоров'я – характеризує функціональний стан організму, залежить від вміння студента дотримуватись правильних режимів. А саме: рухового режиму, режиму відпочинку, раціонального харчування та ін.. Ці завдання можливо вирішити на протязі навчально-виховного процесу.

Проаналізувавши інформацію отриману на основі опрацювання теоретичних джерел ми визначили основні необхідні умови формування культури здоров'я студентської молоді, ними є: соціальні, педагогічні, економічні, медичні, індивідуальні, екологічні, географічні (рис. 1).

Рис.1. Умови формування культури здоров'я студента

Провівши опитування, анкетування та спостереження за умовами проживання студентів в гуртожитку, ми порівняли необхідні умови для формування культури здоров'я з наявними і отримали наступні висновки. На даний час соціальні, педагогічні, економічні умови не сприятливі для формування культури здоров'я особистості студента. Медичні та екологічні умови не створюють перешкод для процесу формування. Географічні та індивідуальні умови сприятливі для формування культури здоров'я студентів. Попередні результати дали нам можливість визначити основні шляхи подальшої дослідницької роботи. Для формування особистої культури здоров'я студентів доведеться зіткнутися з проблемою подолання соціальних та економічних перешкод, педагогічні можна вирішити за рахунок зміни програм навчально-виховного процесу.

Крім умов, на процес формування культури здоров'я студентів впливають різні фактори: стать, вік, рівень розвитку, та умови в яких проходить процес формування культури здоров'я [2, 17-19].

Знання умов формування культури здоров'я студентів дозволяє нам перейти до наступного етапу вивчення педагогічного впливу на процес формування культури здоров'я і розглянути як саме відбувається даний вплив.

Даний процес особистість проходить в три етапи кожен з яких характеризується рівнем сформованості спеціальних знань, вмінь та навичок:

1. Низький рівень. Характеризується відсутністю конкретного змісту цілей формування культури здоров'я. Є наявність бажання покращити рівень здоров'я. Студент здійснює разовий вплив на свою особистість під дією зовнішніх факторів і об'єктивних вимог. Зовнішньо заданими є і засоби саморозвитку. Самоконтроль відсутній, або носить ситуативний характер.

2. Середній рівень. Характеризується постановкою конкретних цілей та завдань з саморозвитку культури здоров'я, які не стосуються особистості в цілому, а лише певних якостей та вмінь. Дії спрямовані на саморозвиток залежать від зовнішніх обставин. Власна особистість є об'єктом вивчення студента, який проявляє активність у визначенні цілей самовдосконалення, набуває вмінь з саморозвитку. Періодично студент звітує перед собою про проведену роботу.

3. Високий рівень. Характеризується проведенням студентом самостійного та всебічного аналізу й конкретного формулювання цілей саморозвитку культури здоров'я. Студент усвідомлює можливості їх реалізації у процесі практичної роботи. Самостійно здійснює і планує, намічає шляхи та засоби само вдосконалень, знаходить оригінальні прийоми роботи над собою. Студент легко помічає формуючий вплив своїх валеологічних дій. Самоконтроль відбувається на рівні навички. Корекція проміжних і кінцевих результатів процесу саморозвитку культури здоров'я відбувається легко та невимушено [9].

На кожному з етапів особистість студента зазнає відповідного педагогічного впливу з метою реалізації завдань етапу. У вищому навчальному закладі формування культури здоров'я особистості студента відбувається під дією цілеспрямованого педагогічного впливу. Розпочинається процес формування культури здоров'я студентів з вихідного контролю стану студентів та умов необхідних для реалізації процесу. На основі отриманої інформації складається програма формування культури здоров'я студентів на один семестр. Реалізується програма формування культури здоров'я студентів за допомогою підібраних у відповідності до дидактичних та специфічних принципів спеціальних знань та рухових навичок. Формування позитивної мотивації відбувається в процесі практичного виконання вправ та бесід. В формі бесід пояснюється і теоретичний матеріал що надається студентам переважно на електронних носіях у вигляді відеоматеріалів, та лекцій. В період між семестрами студенти продовжують займатись самостійно за індивідуальними програмами завіреними викладачем. Після проходження програми проводиться повторний контроль результати доводяться до відома студентів і з урахуванням побажань останніх відбувається корекція робочих програм на наступний семестр (рис. 2).

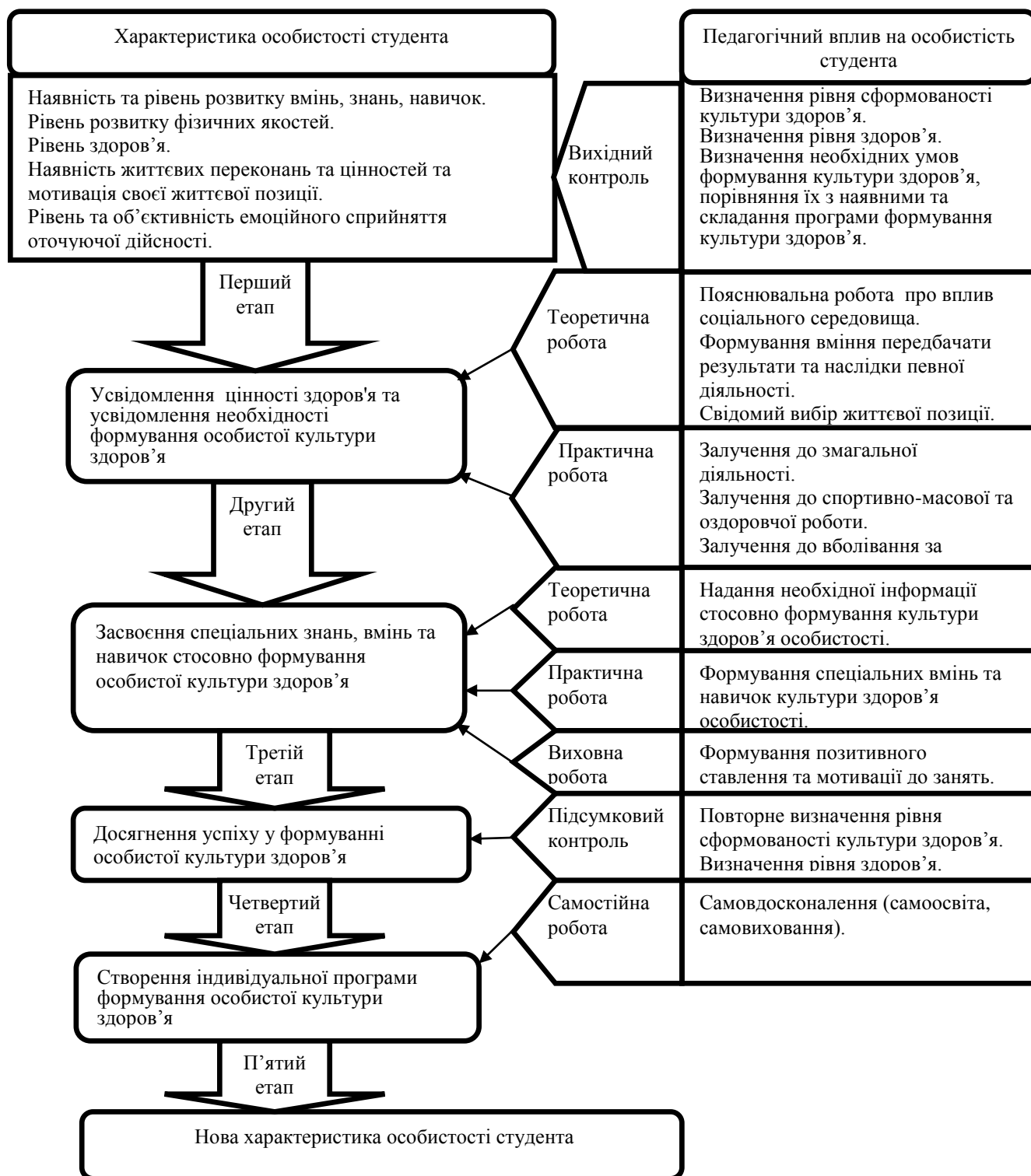

Рис.2. Схема педагогічного впливу на складові процесу формування основ культури здоров'я студентської молоді на протязі одного семестру.

Висновки.

Формування основ культури здоров'я є першочергово педагогічною проблемою, оскільки саме в процесі цілеспрямованого педагогічного впливу набуваються особистістю нові знання, формуються спеціальні вміння та навички які є основою культури здоров'я.

Умови для формування культури здоров'я студентів є переважно несприятливими, говорячи про більшість маємо зазначити, що студенти проявляють індивідуальну готовність до ведення здорового способу життя та формування особистої культури здоров'я. На заваді даному процесу стають педагогічні, економічні та соціальні умови. А саме, зміст навчального матеріалу та рівень підготовки викладацького складу недостатній для здійснення формування культури здоров'я студентів. Нераціональне розподілення навантаження на студента призводить до перевтоми. Шкідливо на здоров'я впливає перехід до стобальної системи оцінювання, а точніше не до кінця відпрацьований механізм відпрацювання пропущених через хворобу занять. Студенти через боязнь втратити бали відвідують заняття в хворому стані тим самим сприяючи розповсюдженню хвороби серед учасників навчально-виховного процесу. Соціальна реклама більше підтримує нездоровий спосіб життя, мова йде про рекламу тютюнових виробів та алкоголю, насилля, жорстокість страх домінує у інформаційних мережах. Студенти через недостатнє матеріальне забезпечення поєднують навчання і роботу, що негативно відбивається на їхній успішності. Тому формування культури здоров'я для багатьох студентів є питанням неактуальним оскільки вони більше зайняті вирішенням першочергових, на їх думку, завдань, а саме навчання для можливості отримання стипендії що дозволить забезпечувати свої первинні потреби в їжі та одязі.

В даних умовах процес формування культури здоров'я студента буде реалізований за рахунок розвитку індивідуальних якостей студента, як засіб протидії негативному впливу антисоціальної реклами. Що в свою чергу має бути реалізоване на протязі навчальних занять і не повинно створювати для студентів додаткових проблем з пошуком вільного часу. Додатково студенти мають займатися фізично-оздоровчими вправами тільки виключно з власної ініціативи. Зміст занять має сприяти розвитку основ культури здоров'я студентів, що в свою чергу має забезпечуватись вивченням спеціальних оздоровчих методик.

Таким чином вирішення педагогічної проблеми з формування культури здоров'я студентів залежить першочергово від правильно складених програм проходження навчального матеріалу. Зміст занять має відповідати конкретним умовам в яких проходять заняття в даному вузі і при цьому має забезпечити вирішення завдань заняття. Навчальну програму складає викладач, тому він і несе основну відповідальність за ефективність формування основ культури здоров'я студентів у вузі де він працює. Умови проведення занять у кожному вузі різні тому і не може бути універсальної програми з формування культури здоров'я усіх студентів України. Проте визначити основні засоби впливу на особистість з метою розвитку у неї навичок ведення здорового способу життя та формування культури здоров'я можливо. І створена на основі даних досліджень програма може бути основою для створення інших більш досконалих програм.

Для повного вирішення педагогічної проблеми формування основ культури здоров'я студентів треба внести в програми підготовки фахівців з фізичної культури ряд змін спрямованих як на вивчення спеціальних методик оздоровчих вправ так і на виховання спеціаліста як високо розвиненої фізично культурної особистості.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Залишається відкритим питання пошуку ефективних і недорогих у застосуванні методик оздоровчих вправ. Тому далі слід розглянути питання змістово-організаційних та методичних основ формування спеціальних знань та рухових навичок культури здоров'я студентів.

Література

- 1 Кошева Л.В. Формування особистісних властивостей студентів засобами фізичного виховання: [навч. посіб. для студ. усіх спец.] / Л.В. Кошева – Донбаська машинобудівна академія. – Краматорськ: ДДМА, 2008. – 96 с.
- 2 Макаренко В. К. Культура здоровья как приоритетная задача общественного развития молодежи / В.К. Макаренко, О.Д. Григорьева, Ж.В. Тома // Спортивный психолог. – 2009. – №2 (17). – С. 63–67.
- 3 Преображенская О.Н. Теоретические основы исследования проблемы культуры здоровья / О.Н. Преображенская // Физическое воспитание студентов. – 2010. – №1. – С. 87–90.
- 4 Соколенко Е.И. Ценностное отношение к здоровью как педагогическая проблема / Е.И. Соколенко // Физическое воспитание студентов творческих специальностей. – 2006. – № 4. – С. 153–157.
- 5 Ахвердова О.А. К исследованию феномена «культура здоровья» в области профессионального физкультурного образования / О.А. Ахвердова, В.А. Магин // Теория и практика физ. культуры. – 2002. – №9. – С.5 – 7.
- 6 Карпова І. Б. Фізична культура та формування здорового способу життя: [навч. посіб.] / І. Б. Карпова, В. Л Корчинський., А. В. Зотов. – К.: КНЕУ, 2005. – 104 с.
- 7 Апанасенко Г.Л. Валеология на рубеже веков: [навч. посіб] / Г.Л. Апанасенко – Д.: УДХГУ, 2000. – 148 с.
- 8 Зискина М.А. Некоторые вопросы подготовки школьного валеолога. Теория и методология валеологического курса для средней и высшей школы: [тез. докл. научно-практ. конф.] / М.А. Зискина, С.А. Каюмова, Р.И. Пастухина. – Тюмень, 1996. – 200 с.
- 9 Кожанов В.В. Саморазвитие культуры здоровья студента в процессе спортивно ориентированного физического воспитания / В.В. Кожанов // Теория и практика физической культуры. – 2006. – № 2. – С.12 – 14.
- 10 Соколенко Е. И. Ценностное отношение к здоровью как педагогическая проблема / Е.И. Соколенко // Физическое воспитание студентов творческих специальностей // – 2006. – № 4. – С. 153–157.

- 11 Загвязинский В.И. Физическая культура в системе отечественного образования / В.И. Загвязинский // Теория и практика физ. культуры. – 2005. – №8. – С.59 – 61.
- 12 Афашова А.А. Формирование культуры здоровья детей как социально-педагогическая проблема / А.А. Афашова // Весник Адыгейского Государственного университета. Серия 3: Педагогика и психология. – 2008. – № 5. – С. 22 – 25.
- 13 Статистичний щорічник України за 2010 рік. Державний комітет статистики України за ред. О. Г. Осауленка. Відповідальний за випуск П.П.Зобродський – К., ТОВ «Август Трейд» 2011. – 240 с.
- 14 Ефимова В.М. Формирование культуры здоровья в индивидуализирующемся социуме / В.М. Ефимова. // [зб. наук. праць.] Культура здоров'я. – Херсон, П.П. Вишемирський В.С., 2006. №1. – С.177 – 181.
- 15 Пиотровский Л. М. Сравнительный анализ теории и опыта работы в странах социалистического содружества и некоторых капиталистических странах: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания и спортивной тренировки» / Л. М. Пиотровский, – Ленинград, 1981. – 23с.
- 16 Халайцан А.П. Культура здоров'я особистості як складова частина її фізичної культури // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2014. – №3. – С.79 – 84. doi:10.6084/m9.figshare.938185
- 17 Микитюк О.М. Формування культури здоров'я старшокласників у навчально-виховному закладі./ О.М. Микитюк // Науковий вісник державного університету фізичної культури. Спортивна наука України. Електронне наукове фахове видання. – Львів, 2009. – №2(22). – С.66–73.
- 18 Lepofsky M. D. A report card on the Charter's Guarantee of Equality to Persons with Disabilities After 10 Year – What Progress? What prospects? / Lepofsky M. D. // National Journal of Constitutional Law. – 1997. – N 7. – P. 263–241.
- 19 Edwards D.J., Edwards S.D., Basson C.J. Psychological Well – Being and Physical Self-Esteem in Sport and Exercise // International Journal of Mental Health Promotion, 2004. – vol. 6(1). – pp. 25–32.

References:

1. Kosheva L.V. *Formuvannia osobistisnikh vlastivostej studentiv zasobami fizichnogo vikhovannia* [The personality characteristics of students by means of physical education]. Kramators'k, DDMA, 2008, 96 p.
2. Makarenko V. K., Grigor'eva O.D., Toma Zh.V. *Sportivnyj psikholog* [Sports psychologist], 2009, vol.2(17), pp. 63–67.
3. Preobrazhenskaia O.N. *Fiziceskoe vospitanie studentov* [Physical Education of Students], 2010, vol.1,m pp. 87–90.
4. Sokolenko E.I. *Fiziceskoe vospitanie studentov tvorceskih special'nostej* [Physical Education of the Students of Creative Profession], 2006, vol.4, pp. 153–157.
5. Akhverdova O.A., Magin V.A. *Teoriia i praktika fizicheskoi kul'tury* [Theory and practice of physical culture], 2002, vol.9, pp. 5 – 7.
6. Karpova I. B., Korchins'kij V. L., Zotov A. V. *Fizichna kul'tura ta formuvannia zdorovogo sposobu zhittia* [Physical education and promotion of healthy lifestyles], Kiev, KNEU, 2005, 104 p.
7. Apanasenko G.L. *Valeologii na rubezhe vekov* [Valeology turn of the century], Donetsk, USSU, 2000, 148 p.
8. Ziskina M.A., Kaiumova S.A., Pastukhina R.I. *Nekotorye voprosy podgotovki shkol'nogo valeologa* [Some questions training school valeologist], Tyumen, 1996, 200 p.
9. Kozhanov V.V. *Teoriia i praktika fizicheskoi kul'tury* [Theory and practice of physical culture], 2006, vol.2, pp. 12 – 14.
10. Sokolenko E. I. *Fiziceskoe vospitanie studentov tvorceskih special'nostej* [Physical Education of the Students of Creative Profession], 2006, vol.4, pp. 153–157.
11. Zagviainskij V.I. *Teoriia i praktika fizicheskoi kul'tury* [Theory and practice of physical culture], 2005, vol.8, pp. 59 – 61.
12. Afashova A.A. *Vesnik Adygejskogo Gosudarstvennogo universiteta* [Bulletin of the Adyghe State University], 2008, vol.5, pp. 22 – 25.
13. Osaulenko O. G. *Statistichnij shchorichnik Ukrainy za 2010 rik* [Statistical Yearbook of Ukraine for 2010], Kiev, Ltd. "August Trade", 2011, 240 p.
14. Efimova V.M. *Kul'tura zdorov'ia* [Culture of health], 2006, vol.1, pp. 177 – 181.
15. Piotrovski L. M. *Sravnitel'nyj analiz teorii i opyta raboty v stranakh socialisticheskogo sodruzhestva i nekotorykh kapitalisticheskikh stranakh* [Comparative analysis of the theory and experience in socialist countries and some capitalist countries], Cand. Diss., Leningrad, 1981, 23 p.
16. Khalajcan A.P. *Pedagogika, psihologia ta mediko-biologichni problemi fizichnogo vikhovannia i sportu* [Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports], 2014, vol.3, pp. 79 – 84. doi:10.6084/m9.figshare.938185
17. Mikitiuk O.M. *Sportivna nauka Ukrainy* [Sport science of Ukraine], 2009, vol.2(22), pp. 66–73.
18. Lepofsky M. D. A report card on the Charter's Guarantee of Equality to Persons with Disabilities After 10 Year – What Progress? What prospects? *National Journal of Constitutional Law*. 1997, vol.7, pp. 263–241.
19. Edwards D.J., Edwards S.D., Basson C.J. Psychological Well – Being and Physical Self-Esteem in Sport and Exercise. *International Journal of Mental Health Promotion*, 2004, vol.6(1), pp. 25–32.

Информация об авторе:

Халайцан Анатолий Петрович

ORCID: 0000-0003-3897-1067

Xalajczan@mail.ru

Хмельницкая гуманитарно-педагогическая академия

ул. Проскуровского подполья, 139, г. Хмельницкий, 29013, Украина

Поступила в редакцию 24.03.2014 г.

Information about the author:

Khalajtsan A.P.

ORCID: 0000-0003-3897-1067

Xalajczan@mail.ru

Khmelnytsky Humanitarian Pedagogical Academy

Proskurovskogo underground str., 139, Khmelnytsky, 29013, Ukraine

Came to edition 24.03.2014.